

УДК 343.222:340.134(477)

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.18.267252>

О. В. Козаченко,

докт. юрид. наук, проф., завідувач кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»;

О. М. Мусиченко,

PhD, доц., доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

КУЛЬТУРО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ВІД ДОКТРИНИ ДО НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Поширення культурологічної методології на проблеми сучасного кримінального права дало можливість сформулювати нове за змістом доктринальне визначення кримінального права як узгоджену на культурологічних засадах систему соціальних воль, орієнтовану на захист цінностей соціального, матеріального і духовного характеру, які є здобутками людської культури і належать людині. Запропонований культурологічний вимір дозволив обґрунтувати доцільність визнання антроподицеї в якості парадигми сучасного кримінального права.

Набула подальшого розвитку ідея періодизації генезису кримінального права з виділенням трьох якісно відмінних періодів премодеิร์น, модерну та постмодерну, кожний з яких виокремлюється особливою роллю людини, яку вона відіграє в культурі загалом і кримінальному праві зокрема.

У статті надається відмінне від догматичного сприйняття розуміння соціальної справедливості як мети застосування кримінального права, яке в умовах домінування принципу верховенства права є більш складним явищем, ніж у традиційному розумінні відповідності між кримінальним правопорушенням і покаранням.

Запропонований в роботі підхід дозволяє отримати кримінальне право нового зразка, в якому людина, незалежно від характеру участі у кримінально-правових відносинах, забезпечена низкою прав та правових можливостей щодо захисту власних, або таких, що нею представляються,

інтересів. Крім того, такий підхід створює підстави для подальшого дослідження менш глобальних, але від того не менш актуальних проблем кримінального права, зокрема, забезпечення об'єктивної криміналізації, формування узгодженої системи кримінально-правових заходів як правового наслідку вчинення суспільно небезпечного діяння, співвідношення заходів впливу щодо фізичних та юридичних осіб тощо.

***Ключові слова:** культурологічна методологія; верховенство права; культурологічна дефініція кримінального права; періодизація кримінального права; антропосоціологія; соціальна справедливість як мета кримінального права*

Постановка проблеми. Кримінальне право, більше ніж будь-які інші галузі права, орієнтоване на перманентну зміну з метою визначення таких форм суспільно небезпечної поведінки, які потребують застосування найбільш суворих заходів правового впливу. Такі заходи об'єднані в межах саме кримінального права. Проблематика подальшого розвитку кримінального права в умовах сьогодення пов'язана з двома факторами: по-перше, визначаючи вектор розвитку кримінального права, слід зберегти ті цінності, які переконливо довели свою ефективність (йдеться про соціальну обумовленість криміналізації, домінування покарання як однієї з найдієвіших форм кримінально-правового впливу), по-друге, зважаючи на вимоги різних проявів верховенства права як найвищої цінності в правовій державі, виникає необхідність формування новел, які покликані модернізувати кримінальне право (як приклад, поява інституту кримінальних проступків, додаткових до покарання, нових кримінально-правових заходів, як-от спеціальна конфіскація, обмежувальні заходи, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб тощо). Необхідність вирішення цих взаємопов'язаних проблем обумовлює розширення методологічних підходів до кримінально-правових досліджень. Сьогоднішні тенденції в науковому пошуку – це відхід від позитивізму на користь гуманітарній методології, в межах якої, на наш погляд, найбільш перспективною є культурологічний вимір кримінально-правових реалій, за якого культурологічний підхід здатний

висвітлювати людину та її діяльність у різних соціальних процесах через призму загальноновизнаних культурних цінностей, а в свою чергу антропологічна складова здатна розкрити і з'ясувати антропоцентриський феномен кримінально-правових встановлень.

Стан дослідження. Слід наголосити, що сьогодні робляться тільки перші спроби поширити антропологічну методологію на дослідження та вирішення проблем генезису права¹ та державності², які здебільшого стосуються аналізу вказаних реалій як певних цілісних соціальних феноменів, без спроб застосувати культуро-антропологічну методологію до окремих галузей права, серед яких, як вже вказувалось, особливе місце займає кримінальне право.

Постановка завдання. Основна мета даної роботи – висвітлити результати застосування культуро-антропологічної методології щодо аналізу минулого, сучасного стану та прогнозування перспектив подальшого розвитку кримінального права в його доктринальній, нормативній та правозастосовній трихотомії. Використання комплексної методології, до якої відноситься культуро-антропологічний вимір, та багатоаспектність сучасного кримінального права унеможливають проведення дослідження всіх проявів останнього в межах однієї публікації обраного формату наукової статті, натомість існує можливість представлення результатів застосування культуро-антропологічної методології щодо удосконалення підходів до періодизації генезису кримінального права із визначенням парадигми сучасного стану даної галузі права, її дефініції та вимог щодо мови (доктринальний рівень), переосмислення з метою підвищення ролі антропоцентриських засад криміналізації та пеналізації (нормативний рівень)

---

¹ Завальнюк В. В. Антропологізація права: традиції та сучасність: монографія. Одеса: Юридична література, 2018. 344 с.; Ogneviuk H. Z. Anthropological approaches in legal certainty research. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. № 14. P.62–72. URL: <http://ampr.diiit.edu.ua/article/view/150573>.

² Хміль В. В., Хміль Т. В. Антропологічна компонента природи держави. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2015. Вип. 7. С. 7–15.

введення додаткових запобіжників щодо волюнтаристського застосування положень кримінального права (правозастосовний рівень).

Виклад основного матеріалу. Сучасному праву взагалі і кримінальному праву зокрема притаманна низка ознак, які свідчать про певний період стагнації. Не зосереджуючись на аналізі причин даного процесу, до таких проявів відносимо наступне. По-перше, відсутність чітких меж правового регулювання, що супроводжується експансією етатистського права (позитивного права, яким забезпечується захист у першу чергу державних інтересів) у різні сфери соціального буття, які традиційно регулюються іншими видами соціальних норм (релігійними, корпоративними, звичаєвими тощо). По-друге, якщо криза праворозуміння та його функціональності торкнулася всіх країн, то додатковим викликом для пострадянського права виступає як необхідність реформуванням механізму державної влади на демократичних засадах з перспективою розбудови соціальної держави, так і встановлення нових орієнтирів соціально-культурного і державно-правового розвитку громадянського суспільства. По-третє, криза права детермінована проблемою визначеності прав людини, дослідження якої обросло штампами, й отримує тенденцію до перетворення на цитатно-гаслову науку, яка зосереджується виключно на проголошенні істин без забезпечення їх реалізації в умовах домінування природного права. По-четверте, поступовою є втрата зв'язку між правом і культурою, яка своїм розвитком забезпечила формування правових засад регулювання відносин у суспільстві. Цей процес значно збіднив зміст самого права і дезорієнтував його, позбавивши визначальної парадигми свого існування³. Все це обумовлює пошук новітніх методологічних засад, які здатні зорієнтувати право на його послідовний розвиток та забезпечити його ефективне функціонування. Таким може стати культуро-антропологічний підхід.

---

³ Козаченко О. В. Кримінально-правові заходи: культуро-антропологічний вимір: монографія. Миколаїв: Іліон, 2011. С. 4-5.

Культуро-антропологічний вимір права уособлює два абсолютно самодостатніх підходи, об'єднання яких здатне нівелювати певні прогалини їх автономного використання. Загальновідомо, що антропологічний підхід у правових аналізах має важливе пізнавальне значення для дослідження праволюдської проблематики, правової свідомості та культури, антропоцентричних закономірностей генезису правової системи або окремих правових категорій тощо⁴. Однак, абсолютизація антропологічного підходу інколи супроводжується формуванням хибних ідей і теорій, здатних забезпечити скоріше регрес, аніж прогрес права. Загальновідомим прикладом є популярна концепція радянського періоду, так звана теорія «нового соціального захисту», яка отримала не тільки доктринальне схвалення, але й нормативне втілення. Ця теорія, яка, на жаль, стала практикою, вимагала підкорення всіх цілей кримінально-правового регулювання виключно єдиній меті – захисту суспільства від злочинця, задля чого юридичним регламентом можна нехтувати. Результатом застосування нового соціального захисту стала реальність притягнення до кримінальної відповідальності за відсутності кримінального правопорушення або вини особи у його вчиненні. Культурологічний вимір права в поєднанні з антропологічним підходом дозволяє розширити потенціал останнього. З точки зору культури право є системою ідей, цінностей, встановлень, які забезпечують формування певних стереотипів поведінки, що схвалюються соціумом як такі, що відповідають людським очікуванням. Право, разом з мораллю, звичаями, релігією є одним зі способів соціальної організації, контролю та захисту усіх членів суспільства. Таким чином, культурологічний вимір кримінального права, враховуючи обумовленість права надбаннями культури, споріднюється з

---

⁴ Завальнюк В. В. Антропологізація права: традиції та сучасність: монографія. Одеса: Юридична література, 2018. 344 с.; Kovnierova I. O. Anthropological foundations of the concept of «crime» in historico-philosophical discourse. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2020. № 17. P. 131–143. URL: <http://ampr.diiit.edu.ua/article/view/206727>; Rosen L. Reconciling Anthropology and Law. *Journal of Legal Anthropology*. 2018. Vol. 2. Issue 2. P. 105–108. URL: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/jla/2/2/jla020211.xml>.

антропологічним виміром права, зосередженого на особистісній обумовленості права, і відповідно до якого людина відіграє доцентрову роль у побудові будь-якої соціальної структури, для регулювання й охорони найважливіших відносин якої використовується право, формують новий ракурс права.

Слід наголосити, що перш ніж поширити культуро-антропологічну методологію на кримінальне право, ми переконались, що її ефективність обґрунтовано доведена авторитетними філософами-методологами⁵. Огляд напрацювань адептів культуро-антропологічної методології переконує, що саме цей вимір здатний запропонувати нові рішення тих завдань, які ставляться перед сучасним кримінальним правом і які пов'язані з необхідністю підвищення ролі людини в системі правового регулювання.

Поширення культуро-антропологічної методології на дослідження кримінального права супроводжується формуванням цілої низки висновків теоретичного і прикладного характеру.

Заслуговує на увагу культуро-антропологічний вимір доктринальної дефініції кримінального права. Підкреслимо, що кримінальне право є особливою підсистемою культурних цінностей, які віддзеркалюють потреби людини, суспільства і держави в упорядкуванні соціального буття. Тому культуро-антропологічний вимір дефініції кримінального права вказує на те, що ця галузь права являє собою узгоджену на культурологічних засадах систему соціальних воль, орієнтовану на захист цінностей соціального, матеріального і духовного характеру, які є надбаннями культури, реалізація яких супроводжується застосуванням кримінально-правових заходів, орієнтованих на відновлення дозлочинного стану і відображає впорядкованість соціального буття через справедливе ставлення до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, потерпілої особи та інших

---

⁵ Kroeber A. L. Anthropology. Race. Language. Culture. Psychology. Prehistory. New York, 1948. 876 p.; Herskovits M. Cultural Anthropology. New York, 1955. 645 p.

учасників відносин, що виникають у зв'язку з учиненням суспільно небезпечного діяння, визнаного кримінально-протиправним⁶.

Застосування культуро-антропологічного виміру кримінального права вказує на поєднання двох сфер його буття: ідеальна сфера кримінального права, яка представляє собою систему правил поведінки, що об'єктивно склалась та існує в суспільстві, та реальна сфера кримінального закону, як особливого матеріального носія інформації про заборонене під загрозою застосування кримінально-правових заходів. Безконфліктне співіснування цих сфер зосереджує особливу увагу на їх об'єднуючій складовій – мові кримінального права, яка як є досить специфічною, адже знаково-сміслові символи кримінального закону мають максимально точно передавати волю законодавця, виключати приховані смисли, підтекст. Крім того, при створенні тексту кримінального закону слід враховувати специфіку широкого кола адресатів, на яку поширюється норма, – як суб'єкти кримінально-правових відносин, так і їх потенційні учасники⁷. Тому для адекватного розуміння змісту норми в кримінально-правових приписах повинні відображатися особливості мовно-культурної традиції, притаманної певному народу.

Культуро-антропологічний вимір кримінального права, у своєму нормативному прояві, вимагає закріплення визначальної мети свого існування, якою є соціальна справедливість. Соціальна справедливість в умовах домінування принципу верховенства права є більш складним явищем, ніж у традиційному розумінні відповідності між кримінальним правопорушенням і покаранням. Сучасний підхід до аналізу визначальних характеристик кримінально-правових заходів вимагає звернення уваги на таких напрямках забезпечення відповідності: по-перше, між суспільно

---

⁶ Козаченко О. В. Кримінально-правові заходи: культуро-антропологічний вимір: монографія. Николаїв: Ліон, 2011. С. 64.

⁷ Musychenko, O., Streltsov, Y., Kozachenko, O., Vasyliaka, O., & Chornozub, L. Intelligibility of a criminal law: Theoretical and practical aspects. *Amazonia Investiga*. № 10 (44). 2021. P. 99. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1714/1863>.

небезпечним діянням і примусовими кримінально-правовими заходами, які застосовуються до особи, що його вчинила; по-друге, між шкодою, завданими збитками і заходами реституційно-компенсаційного характеру; по-третє, між позитивною постзлочинною поведінкою та реабілітаційно-заохочувальними заходами, – що в цілому визначає пошук узгодженості між інтересами людини, суспільства і держави.

Крім того, обраний вимір кримінального права вказує на необхідність врахування певних положень юридичної техніки, які продиктовані особливим відношенням до людини як домінанта права. Зокрема, при формулюванні диспозицій в статтях кримінального закону, в яких міститься вказівка на заборонену поведінку (Особливій частині Кримінального кодексу), на наш погляд, слід починати опис такої поведінки з фрази: «Особа, яка ...», що унеможливить вважати кримінально протиправними «не вчинки» (думки, емоції, почуття) особи, натомість дозволить вважати такими лише описані в законі діяння, крім того, перемістить акцент відповідальності за це на людину, а не власне діяння.

Застосування культуро-антропологічної методології в процесі реалізації положень кримінального права характеризується варіативністю і полягає у наступному: беззаперечному дотриманні загальних засад кримінального права з урахуванням необхідності досягнення мети соціальної справедливості в процесі вирішення кримінально-правового спору; пошуку балансу інтересів людини, суспільства і держави при застосуванні кримінально-правових заходів; надання переваги приватним засадам вирішення кримінально-правового спору; переведенні оцінки, при застосуванні кримінального права, з емоційного рівня на рівень логіки тощо.

Слід звернути увагу на унікальні риси, яких набуває культуро-антропологічна парадигма сучасного кримінального права. Особливістю кримінального права сьогодення слід визнати відновлення приватних засад правового регулювання, які у поєднанні з традиційним для цієї галузі права

публічно-правовим методом регулювання, здатні забезпечити баланс між примусом та заохоченням, який за радянських часів був порушений на користь примусу. Уявляється, що парадигмою сучасного кримінального права в процесі застосування культуро-антропологічного виміру варто визнати антроподицею, яка підносить людину, її інтереси до рівня стрижневого фактору як кримінально-правових положень, так і практики їх застосування. На це вказують і правові засади сучасного кримінального права, серед яких особливе місце займає верховенство права, що проголошує людину, її права і свободи вищою соціальною цінністю, а всі державно-правові механізми регулювання відносин між людьми повинні вибудовуватися з врахуванням цієї аксіоми.

Антроподицея, як парадигма кримінального права: по-перше, орієнтує на формування гуманістичних засад кримінального права, які реалізуються в процесі вирішення питання щодо характеру та змісту криміналізації (визнання діяння кримінально-протиправним) та пеналізації (відповідальність особи, яка вчинила кримінальне правопорушення); по-друге, вимагає врахування інтересів потерпілої особи в процесі пошуку адекватних форм впливу на поведінку злочинця; по-третє, акцентує увагу на шанобливому ставленні до інтересів третіх осіб, які стали суб'єктами кримінальних правовідносин або відносин, що виникають у процесі застосування кримінально-правових заходів.

Поширення культуро-антропологічної методології на кримінально-правову доктрину дає можливість запропонувати нові підходи і до періодизації кримінального права. Загалом періодизація в кримінально-правовій доктрині має важливе значення, оскільки саме вона здатна відділити дійсні соціальні цінності від кон'юнктурних, що характеризуються швидкоплинністю. За своїм змістом періодизація полягає у визначенні певних часових відрізків генезису культури і його складової частини – кримінального права, протягом яких такий процес характеризується

самобутністю, визначеною специфікою тих властивостей, які прийняті за основу періодизації. Враховуючи той факт, що визначальною властивістю культуро-антропологічного підходу є культура та її носій – людина, найбільш репрезентативною з точки зору даного дослідження є періодизація на три епохи розвитку культури загалом і кримінального права зокрема: премодерн, модерн і постмодерн. Розглянемо особливості окремих періодів генезису культури і права в їх умовній окремоті.

Культура періоду премодерну, яка в кожній країні має свої темпоральні межі, але в цілому перестає бути домінуючою з настанням Ренесансу, визначається відсутністю жорсткого відмежування людини від оточуючої її природи, а сама людина тільки робить перші спроби щодо власного самоусвідомлення як самостійного елемента об'єктивної дійсності. Саме тому світогляд людини премодерну характеризується початковою рефлексією щодо визначення місця та ролі самої себе в оточуючому світі. Характер взаємовідносин людини з природою може бути визначений формулою «природа в людині і людина в природі». Причому оточуючий світ людини премодерну обмежується здебільшого проявами самої природи і не поширюється на соціальну складову людського буття. Парадигма премодерну може бути визначена як «колективна самотність людини» і вказує на те, що основний конфлікт премодерну відбувається між природою і людиною, яка усвідомлює себе окремою від природи, але ще не частиною нової реальності – суспільства.

Визначальною властивістю кримінального права епохи премодерну слід визнати особливе ставлення до злочину як до «зла», «лиха», «бід», що характеризується ознаками, притаманними стихійним природнім проявам з небезпечними для людини наслідками. У свою чергу пошук адекватної форми віддання за злочинну поведінку вибудовується на засадах таліону, який став критерієм справедливості. Вважаємо, що принцип таліону в період премодерну мав універсальний характер, оскільки, будучи сформованим у

соціальному середовищі, він швидко набув правового змісту і активно застосовувався в різних галузях деліктного права.

Період модерну ознаменований усвідомленням людини як самостійного та автономного елемента об'єктивної дійсності. Людина епохи модерну є «не тільки актором, але й автором своєї власної драми». Детермінант модерну – Просвітництво – створив уявлення про можливість розбудови людиною власного майбутнього, яке залежить тільки від неї самої. Рефлексія епохи модерну спрямована не в минуле, що було притаманне попередній епосі, а у майбутнє. В цей період самовизначення людини завершується і вона починає кидати виклик середовищу, з якого вона вийшла – природі. Людина модерну – це людина з Розумом, який відповідно до світогляду метафізиків модерну є універсальним засобом вирішення всіх без виключення проблем, що постають перед людиною.

Етатистський зміст права в епоху модерну пов'язується не тільки з визнанням за злочином порушення правових установлень держави, але й відповідальністю, яку несе особа не перед іншими особами, а виключно перед державою. Таким чином, приватні засади регулювання суспільних відносин витісняються публічно-правовими, які характеризуються фактично необмеженим примусом і обмеженням природних прав та свобод людини.

Епоха модерну починає втрачати свій вплив у ХХ ст., як тільки людина почала усвідомлювати себе центром соціального буття. Нова епоха – постмодерн – формується на підґрунті ефективної науково-інноваційної діяльності людини, яка з одного боку призвела до підвищення рівня благополуччя, а з іншого – спричинила кризові явища і соціальну конфронтацію між тими, хто має доступ до користування здобутками цивілізації, і тими, хто їх виробляє, але не має можливості задовольняти за їх допомогою власні потреби. Формується ідеологія технократизму, відповідно до якої технологія та її здобутки є символами необмежених можливостей людини і одночасно породжують некритичне ставлення до себе і власного

соціального буття, а природа розглядається виключно як джерело виконання забаганок людини. Людина постмодерну – це людина, яка приписує собі трансцендентні, надзвичайні можливості, що стали можливими завдяки сучасним технологіям, а не якостям самої людини. Крім того, технократична криза стала передумовою для формування цілої низки глобальних проблем людства в екологічній, духовній і соціальній сферах. Криза духовності і криза соціалізації, дегуманізація соціальних зв'язків, девальвація інтелектуальної діяльності, зневіра у соціальну справедливість розглядаються як основні змістовні характеристики епохи постмодерну.

Кримінальне право постмодерну характеризується суттєвим розширенням регулятивної функції за рахунок помітного збільшення переліку обставин, які виключають кримінальну відповідальність або виступають імперативною підставою для звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Причому покарання перестає розглядатися як безальтернативний правовий наслідок вчинення кримінального правопорушення. Кримінальний закон епохи постмодерну – це «маленький», але «жорсткий» закон, який містить широкий спектр правових заходів впливу на поведінку особи, сполучення яких дозволяє вирішити завдання кримінального права найменш обтяжливим для правопорушника способом з обов'язковим відновленням порушених прав потерпілих осіб.

Висновки. Таким чином, культуро-антропологічна методологія дозволяє застосувати нові підходи до осмислення кримінального права з позиції гуманітарної методології, що повністю відповідає завданню забезпечити формування різних галузей права, і в першу чергу кримінального, відповідно до домінування принципу верховенства права. Запропонований підхід дозволяє отримати кримінальне право нового зразка, в якому людина, незалежно від характеру участі у кримінально-правових відносинах, забезпечена низкою прав та правових можливостей щодо захисту власних, або таких, що нею представляються, інтересів.

Запропонований підхід створює підстави для подальшого дослідження менш глобальних, але від того не менш актуальних проблем кримінального права, зокрема, забезпечення об'єктивної криміналізації, формування узгодженої системи кримінально-правових заходів як правового наслідку вчинення суспільно небезпечного діяння, співвідношення заходів впливу щодо фізичних та юридичних осіб тощо.

Список використаних джерел

1. Herskovits M. *Cultural Anthropology*. New York, 1955. 645 p.
2. Kovnierova I. O. Anthropological foundations of the concept of "crime" in historico-philosophical discourse. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2020. № 17. P. 131–143. URL: <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/206727>.
3. Kroeber A. L. *Anthropology. Race. Language. Culture. Psychology. Prehistory*. New York, 1948. 876 p.
4. Musychenko, O., Streltsov, Y., Kozachenko, O., Vasyliaka, O., & Chornozub, L. Intelligibility of a criminal law: Theoretical and practical aspects. *Amazonia Investiga*. № 10 (44). 2021. P. 99. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1714/1863>.
5. Ogneviuk H. Z. Anthropological approaches in legal certainty research. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. № 14. P. 62–72. URL: <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/150573>.
6. Rosen L. Reconciling Anthropology and Law. *Journal of Legal Anthropology*. 2018. Vol. 2. Issue 2. P. 105–108. URL: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/jla/2/2/jla020211.xml>.
7. Завальнюк В. В. Антропологізація права: традиції та сучасність: монографія. Одеса: Юридична література, 2018. 344 с.
8. Козаченко О. В. Кримінально-правові заходи: культуро-антропологічний вимір: монографія. Миколаїв: Іліон, 2011. 504 с.
9. Хміль В. В., Хміль Т. В. Антропологічна компонента природи держави. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2015. Вип. 7. С. 7–15.

REFERENCES

1. Herskovits, M. (1955). *Cultural Anthropology*. New York.
2. Kovnierova, I.O. (2020). Anthropological foundations of the concept of "crime" in historico-philosophical discourse. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. № 17. P. 131–143. URL: <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/206727>.

3. Kroeber, A.L. (1948). *Anthropology. Race. Language. Culture. Psychology. Prehistory*. New York.
4. Musychenko, O., Streltsov, Y., Kozachenko, O., Vasyliaka, O., & Chornozub, L. (2021). Intelligibility of a criminal law: Theoretical and practical aspects. *Amazonia Investiga*, 10 (44), 99. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1714/1863>.
5. Ogneviuk, H. Z. (2018). Anthropological approaches in legal certainty research. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 14, 62–72. URL: <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/150573>.
6. Rosen, L. (2018). Reconciling Anthropology and Law. *Journal of Legal Anthropology*, Vol. 2, Issue 2, 105–108. URL: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/jla/2/2/jla020211.xml>.
7. Zavalniuk, V. (2018). *Antropolohizatsiia prava: tradytsii ta suchasnist: monohrafiia* [Anthropologization of law: traditions and modernity]. Odesa: Yurydychna literature [in Ukrainian]
8. Kozachenko, O. (2011). *Kryminalno-pravovi zakhody: kulturo-antropolohichniy vymir: monohrafiia* [Criminal law measures: cultural and anthropological dimension]. Mykolaiv: Ilion [in Ukrainian]
9. Khmil, V.V., Khmil, T.V. (2015). *Antropolohichna komponenta pryrody derzhavy* [Anthropological component of the nature of the state]. *Anthropological dimensions of philosophical research*, issue 7, 7–15. [in Ukrainian]

Kozachenko O., Musychenko O. Cultural-anthropological dimension of modern criminal law

The spread of cultural-anthropological methodology to the problems of modern criminal law enabled to formulate a new doctrinal definition of criminal law as a culturally agreed system of social freedoms focused on protecting social, material and spiritual values that are the human culture achievements and belong to a person. The proposed cultural-anthropological dimension allowed us to substantiate the appropriateness of recognition anthropodicy as a paradigm of modern criminal law.

The idea of periodization of criminal law genesis was further developed with the identification of three qualitatively different periods of premodern, modern and postmodern, each of which is distinguished by a special role played in culture in general and criminal law in particular.

The article provides different understanding of social justice as the purpose of applying criminal law which is more complicated in the context of the rule of law dominance than in the traditional understanding of the compliance between crime and punishment.

The proposed approach allows to obtain a new type of criminal law, in which a person, regardless of the nature of participation in criminal relations, is provided with a number of rights and legal opportunities to protect their own, or

those represented by it, interests. In addition, it creates grounds for further study of less global, but no less relevant problems of criminal law, in particular, ensuring objective criminalization, the formation of a coherent system of criminal law measures as a legal consequence of a socially dangerous act, the ratio of measures to physical and legal persons, etc.

Key words: *cultural-anthropological methodology; the rule of law; cultural-anthropological definition of criminal law; the language of criminal law; periodization of criminal law; anthropodicy; social justice as the aim of criminal law.*